

N I E U W
A L G E M E E N
M A G A Z Y N,
V A N
W E T E N S C H A P , K O N S T E N S M A A K .

B E H E L Z E N D E :

- I. WYSBEGEERTE EN ZEDEKUNDE.
- II. NATUURKUNDE EN NATUURLYKE HISTORIE.
- III. HISTORIEKUNDE.
- IV. BESCHAAFDE LETTEREN, FRAAIJE KUNSTEN,
EN MENGELWERK.

E E R S T E D E E L , T W E E D E S T U K .

T E A M S T E R D A M ,
B y D ' E R V E N P . M E I J E R e n G . W A R N A R S ,
M D C C X C I I

NED.
L E T T E R K .

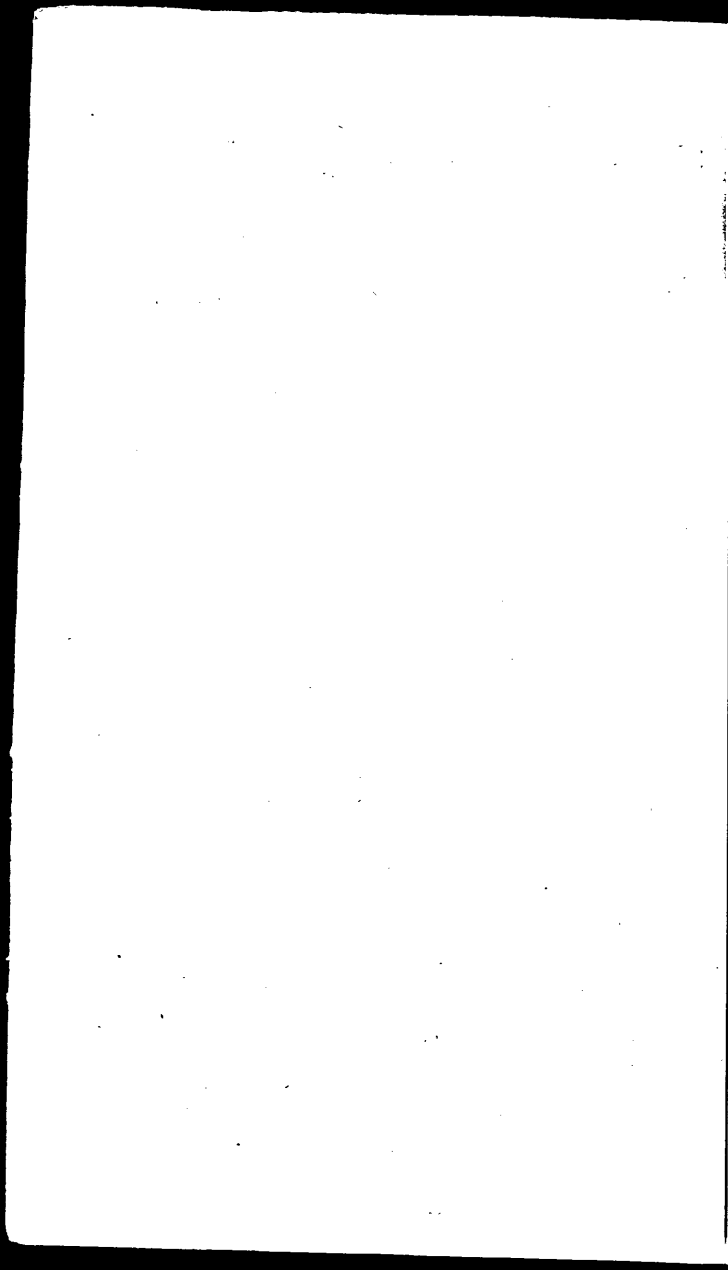
IL

N I E U W

A L G E M E E N

M A G A Z Y N.

NATUURKUNDE EN NATUURLIJKE HISTORIE.

O V E R D E N

R H I N O C E R O S . (*)

De Natuuronderzoekers schynten thans beflist te hebben, dat 'er twee soorten van deeze dieren zyn, van welken de eene één, en de andere twee hoornen op de neus heeft. Die met één' hoorn houdt zich, zo als men meent, alleen in Asia op, en die met twee hoornen in Africa. Dat 'er in Asia Rhinocerosfen met één hoorn zyn, weten wy zeker; doch of 'er daar ook geenen met twee hoornen zyn, schynt nog zo vast niet beflist te zyn; men vindt ook in de oostelyke deelen van Africa Rhinocerosfen met één hoorn, schoon die met twee hoornen hier alleen te huis hooren. De eerste vindt men byzonder in de streek van het voorgebergte Gandefan, waar Myrrhe en Kaneel groeijen. Als men op de berigten der inwooners kan staat maaken, dan hebben de Rhinocerosfen in het Koningryk Adel slegts één hoorn. Zy zeiden my, dat de reden hiervan was, omdat aldaar weinig regen valt, en het land, schoon het binnen den keerkring ligt, echter aan overstromingen minder blootgesteld is dan de meer westelyk gelegene landen. Zelfs het boschachtige land, dat de Schangallas bewoonen,

(*) Dit en de volgende stukjes zyn overgenomen uit de Reize naar Abyssië van JAMES BRUCE in het Engelsch beschreven, en de Byvoegfelen tot dit werk, die de Heer J. F. GMELIN, in 't voorleden jaar, te Leipzich in 't Hoogduitsch heeft uitgegeven.

woonen, en aan den Tiger grenst, is het geliefkoosde verblyf van den Rhinoceros met twee hoornen.

ALBERT DURER teekende eerst den Rhinoceros met één hoorn naar een levend model, dat de Portugeezen, in 't begin der zestiende eeuw, uit Indiën naar Europa bragten. Doch de afbeelding was niet wel getroffen, en men vindt 'er die zonderlinge voorstellingen niet in, onder welken dit dier vervolgens is afgebeeld geworden. Eenige hedendaagsche Schryvers, EDWARDS en de Graave BUFFON, hebben beeter teekeningen geleverd, doch die allen Afiatische Rhinocerosen met één hoorn verbeelden. Het is fonderling dat beide dieren, de Rhinoceros en de Elefant, den aandacht der heilige Schryvers ontgaan zyn, daar toch Moses en de kinderen Israëls zo lang in hunne nabuurschap leefden. Doch het schynt my toe, dat het dier Reem, 't welk in de Heilige Schrift voorkomt, de Rhinoceros is. Eenige Schryvers verstaan 'er een dier onder, uit het geslacht der Antelopen, doch deeze zyn veel te vreesachtig, dan dat de beschryving daarop toepasfelyk zyn kan. De Rhinoceros heet in de taale Gees, Arwe Ahhares, en in de Amharische taal, Aurares, welke beide woorden in deeze taalen een groot wild dier met één hoorn beteekenen; doch in de taal van Nubiën, en in die der Schangallas heet het Girnamgirn, of hoorn op hoorn, en deeze benaaming schynt een dier met twee hoornen aanteuiden. Het is merkwaardig, dat dit dier, niettegenstaande den krygstocht van Alexander naar Indiën, aan ARISTOTELES niet bekend wierd. STRABO en ATHE-
NÆUS spreken van dit dier alleen van hooren zeggen, dat het in Egypten gezien was. PAUSANIAS noemt
hsc

het den Ethiopifchen Os , gelyk de Romeinen den Elefant den Lucanifchen Os noemden , omdat hy voor de eerftemaal in dit deel van Groot-Griekenland was gezien geworden. POMPEJUS bragt hem 't eerst naar Italiën , en hy wierd dikwils ten tyde van HELIOGABALUS by dierengevechten gebruikt. Deezen kwamen allen uit Afia , en het is waarfchynlyk dat zy allen flegts één hoorn hadden , gelyk zy ook op de penningen van DOMITIANUS zyn afgebeeld geworden. Doch MARTIALIS fpreekt van een dier met twee hoornen , en , daar het op dien tyd onbekend was , dat dit dier twee hoornen had , zo willen zyne *Commentatores* ons overreden , dat dit een dwaling van den Dichter zy ; doch het is buiten allen twyfel , dat de Dichter gelyk , en zyne uitleggers ongelyk hebben.

Uit de hoornen van dit dier worden drinkfchaalen gedraaid , van welken het domme volk geloofd dat zy het gif wederftaan kunnen. Wegens deeze eigenfchap behooren zy nog heden onder de gefchenken , die de Mogol of de Koningen van Perfiën naar Conftantinopolen zenden. Doch eenige Natuuronderzoekers hebben dit vooroordeel afgelegd , dat alleen in die tyden ontftaan kost , toen men geloofde , dat alleen vegetabilifche giften fchadelyk konden zyn ; want het is dwaas , dat een ding , 't welk de gevaarlyke werking der *Nagtschade* ontdekt , hetzelfde by de *Arsenicum* doen zou , en ik kan uit ondervinding verzekeren , dat vaatwerken van die foort tot ontdekking dier beide foorten van vergiften volftrekt van geen dienst is.

De greepen der dolken in Abysfinien worden altyd van deezen hoorn gemaakt. De Jagers geeven zich aldaar zeldzaam de moeite , om den tweeden hoorn van den Rhinoceros , dien zy geveld hebben , aftefnyden en

te

te verkoopen, omdat die vlak, en van binnen niet gevuld genoeg is om tot bovengemelde gebruik te doen dienen. De hoornen van dit dier zyn zeer hard en dicht; van buiten zien zy 'er roodagtig bruin uit, van binnen goudgeel; in het midden zyn zy zwart; wanneer de omtrek van den hoorn vyf duimen is, dan zyn 'er gewoonlyk twee duimen zwart van. De buitenzyde kan men zeer goed polysten; doch wanneer zy droog wordt, dan splyt hy ligt en krygt scheuren; ook buigt hy zich door de hitte krom, zo dat een doos, die ik 'er uit draaijen liet, toen zy nieuw was, 'er zeer wel uitzag, maar door de warmte van de zak zeer schieelyk scheurde; mogelyk waren ook de platte stukken, waaruit de hoorn gefneden was, te dun.

De punt van den hoorn buigt zich eenigzins binnenwaards, doch niet zo sterk als de Graaf BUFFON verzekert. Het dier is aan dit deel buitengemeen gevoelig. Ik zag dit te Tcherkin, waar een Musketkogel de punt van den hoorn affloeg, en het dier zulk een schok gaf, dat het eenigen tyd geheel levenloos schein. Ik heb van de Jagers, die geduurig op dit dier jacht maaken, vernomen, dat men somtyds Rhinocerosfen met drie hoornen aantreft, van welken de laatste rond, niet zo gebogen als de anderen, en ook niet zo lang is; doch ik heb zulk een dier nooit gezien, en moet dus dit berigt in het midden laaten, doch zo het op waarheid gegrond is, dan zou 'er een derde foort van dit groote dier zyn. Zy zeiden my, dat alleen het mannetje deezen derden hoorn had, en dat die slegts in de laatste jaaren aangroeide. De twee hoornen zitten op een grooten spier- of kraakbeen, die buitengemeen taai is. Dit kraakbeen loopt tot op het voorhoofdsbeen, en zelfs over het
neus-

neusbeen heen. Het gemeene gevoelen is , dat de hoorn van den Rhinoceros , en de tanden van den Elefant de wapens deezer dieren zyn , die zy in den ftryd tegen elkanderen gebruiken. Wanneer deeze dieren in vryheid leeven , gebeurt dit zeer zeldzaam ; doch van de menschen , b. v. van de Romeinen , zyn zy , gelyk bekend is , dikwils genoeg daartoe aangehitst.

Deeze dieren leeven in digtbewasfen bosfchen , houden zich gewoonlyk in ontoegangbaare plaatfen op , alwaar het hen zeldzaam aan voeder mangelt ; zy eeten geen vleesch , en zyn elkanders mededingers in de liefde niet ; vanwaar zou dan eenige oorzaak tot gevecht of vyandfchap onder hen ontftaan ? De Rhinoceros eet noch hooi , noch gras , maar leeft alleen van de takken der boomen , en fchynt in 't byzonder de doornachtige foorten den voorrang te geeven ; zyn honger verfchoont geen tak , want het heeft de fterkfte kakebeenen onder alle de dieren die ik ken , en die juist gefchikt zyn tot het verbryfelen van harde dingen. Het heeft agtentwintig tanden ; in zyne uitwerpfels vond ik dikwerf onverteerde ftukken hout , die drie duim in den omtrek hadden , en dit zag ik ook dikwils in de mest van den Elefant. Men vindt ook in de bosfchen van Abysfyniën boomen , die zeer week en fappig zyn , en deezen fchynen byzonder voor zyn voedsel gefchikt te zyn. Het dier kan de bovenlip zeer lang uitrekken en op deeze wyze de hoogfte takken bereiken , gelyk de Elefant met zyn fnuit. Schoon een Rhinoceros een boom geheel van zyne telgen beroofd heeft , verlaat hy hem toch niet , doch fpouwt den boom met zyn hoorn , en fnydt hem in dunne latten , en flokt dan deeze ftukken
hout

hout met zyn ysfelyken muil even zo gemaklyk binnen, als een Os gras en kruiden eet. De Elefant doet ook zo; ik trof dikwils op myne reizen boomen aan, welke deeze dieren op deeze wyze geheel verscheurd hadden. Eenigen waren zonder takken, anderen waren reeds in stukken gespleeten en gedeeltelyk verteerd, en het zy uit verzadiging of uit vrees voor gevaar verlaaten geworden; anderen waren tot op een afgeknot stuk, dat nog omtrent een voet boven de aarde stond, verteerd, en deezen laatsten waren van een zeer zappigen aart. Ook bragt men my somwylen stukken van Elephants tanden, of den hoorn van den Rhinoceros, die aan den voet der boomen of nog in den stam steekende waren gevonden. Geen Elefant of Rhinoceros eet gras; want zo zy hier alleen van leeven moesten, dan liepen zy gevaar van honger te sterven, omdat in eenige jaartyden het gras geheel verdroogt of van de Schangallas verbrand wordt; men voert ze wel in Europa met hooi, omdat men niet alle dagen een menigte boomen om huntwil van takken en bladeren berooven kan; men zegt gemeenlyk dat de tong van den Rhinoceros zo scherp is, dat hy daarmede het vleesch van de beenen kan aflecken; anderen verzekeren dat de tong zo zacht als die van een kalf is; beiden schynen gelyk te hebben. De tong van een jongen Rhinoceros is week, schoon de huid taaijer en dikker is dan die van een kalf en rimpels heeft; daarentegen is by een ouden Rhinoceros de tong en het onderste deel der bovenlip zeer ruuw, en dit schynt te ontstaan van het bestendig afeten der takken, die een ruuwen schors hebben.

Indien het dier vervolgd wordt of in angst is, dan is het, by al de schynbaare logheid van zyn
lic-

lichaam en kortheid zyner beenen , toch buitengemeen ligt en snel. Het loopt een korten draf , doch die altyd sterker gaat , en omdat dezelve lang is , kan hy het ook zeer ver uithaalen , doch is echter niet in staat om een paard in 't loopen te overtreffen ; want ik heb ze dikwils zonder groote moeite te paard ingehaald , en heb dit zelfs van anderen gezien , die veel slegter bereden waren dan ik. Kan men ze echter fomwylen niet te paard inhaalen , dan moet men dit meer aan hunne list dan aan hunne snelheid toeschryven. Zy loopen altyd van het eene bosch in het andere , en neemen hunnen weg door het dichtst bewasfen hout ; in hunnen loop storten zy oude boomen met dezelfde snelheid om , alsof zy met gefchut wierden nedergeschoten ; anderen , die buigzaamer en zappiger zyn , worden door hunne zwaarte nedergebogen , en wanneer het dier voorby is , neemen deeze stammen hunne voorige houding weder aan ; ziet een jager niet wel toe , dan wordt hy door den zich opgeevende boom gevat , en tegen de naast bystaanden verpletterd.

De oogen van den Rhinoceros zyn zeer klein , en , daar hy zyn kop zelden omdraait , zo ziet hy niets dan 't geen voor hem is , en hierdoor vindt hy dikwils zyn ondergang ; want hy ontkomt het nooit , als men in de vlakke te paard vóór hem kan komen. Uit trotschheid en woede laat hy dan de gedachte om te vluchten vaaren , en stelt zich tot tegenweer in postuur ; hy staat een ogenblik stil , en loopt dan zo snel als een wild zwyn op het paard los ; het paard ontwykt hem , en dit is het beslissend ogenblik ; de naakte man , met een zwaard gewapend , die achter den ruiters zit , en door het dier , die alleen in het paard zynen vyand zoekt , niet bemerkt wordt , houdt hem

hem aan het achterdeel der voeten het vleesch af, dat hem buiten staat stelt om te vluchten of verder wederstand te bieden.

De Rhinoceros gebruikt veel water. Het land der Schangallas wordt door een regen van zes maanden zo zeer overstromd, dat 'er veele rivieren, beeken en staande zeeën uit ontstaan; zulk een land alleen kan den nodigen voorraad van water voor zulke ontzaggelyke dieren leveren. Het zoekt echter deeze waterryke en moerasfige landstreeken, niet alleen om den dorst te leschen, maar hoopt ook hier een schuilplaats tegen zynen vyand te vinden.

De vlieg is den Rhinoceros byzonder gevaarlyk, en grypt hem op dezelfde wyze aan als den Kameel; doch hy redt zich door den list; in deeze moerasfen wentelt hy zich den gantschen nacht zo lang om, tot dat hy door de zwarte aarde, welke door den regen is losgeweekt, een korst over het gantsche lighaam krygt, die hem den volgenden dag tegen zyne vyanden beschermt. Door zyne fronzels blyft deeze drek vast aan zyn lyf kleeven, behalven aan de schouders en billen, alwaar het door de beweging afvalt, en hem voor de steeken van de vliegen blootstelt. De smart en het gejeuk, dat op deeze steek volgt, veroorzaakt, dat hy zich met deeze deelen aan den boom wryft, en dit is een oorzaak der blaaren, die men zowel by de Elefanten als by den Rhinoceros aan deeze deelen ziet. De Graaf van BUFFON denkt dat deeze blaaren natuurlyke deelen van den Rhinoceros zyn, omdat hy ze reeds aan een *fœtus* gevonden heeft; dan ik laat dit aan zyn plaats. Ik heb echter niet alleen van Jagers, maar van zeer geloofwaardige lieden gehoord, dat de oorzaak, die ik heb opgegeven, de
waare

waare oorsprong deezer uitwasfen zy ; want men vindt veele Rhinocerosfen , die in den vliegentyd fterven , met bloedige en met blaaren bezetten billen en fchouderen . De huid van den Rhinoceros is ook niet zo hard en ondoordringelyk , als men gewoonlyk denkt , want hy wordt met werpfpiesfen geveld , waarvan ik 'er eenigen drie voeten diep in zyn lighaam heb zien fteeken . Een fnaphaankogel , die niet op de beenen aankwam , zou by hem door en door gaan . De Schangallas dooden hem met flegte en zwakke pylen . Hy fchynt een vermaak te vinden zich in den drek te wentelen , want hy fteunt daarby zo luid , dat men hem op een verren afftand hooren kan . Hy is alsdan niet zo waakzaam als naar gewoonte , en de Jaagers , die het geluid volgen , fluipen zachtjes aan , en wonden hem met werpfpiesfen in het onderlyf , alwaar gewoonlyk de wond doodlyk is .

Een Chirurgyn van het Oostindifch fchip Shaftesbury , maakte eens eene aanmerking , die men maar een weinig te fchielyk voor een fabel hield . Hy zag aan een gevangen Rhinoceros , die zich zo even in den flyk gewenteld had , veele Infeften , als duizendpooten , die zich in de vouwen van den huid verfteeken hadden . Toen ik te Ras el Feël was , wierden twee deezer dieren in de nabuurfchap geveld , die , toen ik ze zag , nog volkomen het flykharnas aanhadden . Onder de vouwen van den huid des eenen zag ik twee groote tuinwormen , en veele dieren als wurmen en eenige witte flekkenhuisjes ; de Jagers noemden my nog verfehieden Infeften , die ze op hem gevonden hadden , waaronder ook een foort van bloedzuiger was . De Graaf BUFFON , die dit getuigenis van den

hier door wederlegd ; want hy zag flegts Rhinocerosen , die reeds eenige jaaren op stal gehouden waren , en dus deeze Insecten niet wel hebben konden.

CHARDIN zegt , dat de Abysiniërs den Rhinoceros voor den arbeid gebruiken ; doch dit is niet volkomen gegrond . Dit dier schynt geheel onleerzaam te zyn . De Abysiniërs temmen zelfs de Elephanten niet en gebruiken ze ook niet voor den oorlog . De Rhinoceros schynt ook zonder eenige vermogens te zyn . Zyne woestheid laat zich wel verwinnen , maar voor onderwys is hy niet vatbaar . Hy laat zich ook niet door den honger temmen , want zoras het hem aan voedsel ontbreekt , wordt hy losbandig en woedend , en alsdan stoot hy met zyn kop tegen den muur , en doodt zich somwylen zelve . Een Rhinoceros , die in het jaar 1513 uit Indiën aan Koning Emanuel van Portugal gezonden wierd , en welken deeze aan den Paus vereeren wilde , was oorzaak , dat het schip , het welk hem overbrengen moest , zonk en verlooren ging ; en die , welke in Frankryk vertoond wierd , verdrong zich zelve , toen hy naar Italiën zou worden overgevoerd .

De Elephant en de Rhinoceros zyn de twee voornaamste middelen van voedsel voor de Schangallas . De inwoners van het laage land en van Atbara verteeren ze met groote graagte . De zoolen zyner voeten worden voor het lekkerste deel gehouden , want zy zyn zo week als die van een Kameel en van een kraakbeenige zelfstandigheid . Het andere vleesch schynt het zwynvleesch het naaste by te komen , doch het is veel groffer , rickt sterker naar muscus , en is veel lasser , en ik denk dat het de Negers en Jagers , die het zonder zout eten , nog veel lasser moet voorkomen .

Het

Het heeft alleen haren aan de punt van zyn staart, doch zeer weinig; zy zyn zo sterk als de onderste haaren van een klavier, en worden tot zweepen gemaakt. Een Rhinoceros, dien ik naauwkeurig waarnam, was dertien voeten lang, van de punt van zyn neus tot aan zyne billen, en zeven voeten hoog van de voetfoole af tot aan den punt der schouders. De eerste hoorn was veertien duimen lang; de tweede iets minder dan dertien duimen. Het vlakke deel van den hoorn was van onder twee en een half duim breed, in de midden was het één en een vierde duim dik, had de gedaante van een mes, welks rug twee duimen en de scherpte een vierde duim breed was.

Alle Natuuronderzoekers en Reizigers schynen daarin overeentekomen, dat het beroemde dier, 't welk één langen hoorn op het hoofd, heeft alleen in de verbeelding der Dichters en Schilders zyn bestaan hebbe. Nog onlangs heeft de Zweedfche Natuuronderzoeker, de Heer SPARMAN, deeze oude Fabel van den Eenhoorn weder te berde gebragt. Doch zyne gronden hebben my niet overtuigd. De Rhinoceros is gelukkigerwyze geen vleescheetend dier; zyn reuk is zeer fyn, en kan de menschen reeds op een verren afstand rieken en opspooren.

